

Indledningen er redigeret af Krista Stinne Greve Rasmussen og Jens Lei Wendel-Hansen

Tilsyn ved ph.d. Vibeke A. Pedersen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2025

Indledning til

Budstikke i Høinorden

ved Jon Tafdrup

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Nordens sammenhold og fredskonferencen i London
- 3 Digtet
 - 3.1 Med Guds hjælp
 - 3.2 Den tyske ånd
 - 3.3 Den danske ånd
 - 3.4 Det indbyrdes opgør
 - 3.5 Nordens løver
 - 3.6 Nordens opvågning
 - 3.7 Det levende ord
 - 3.8 Det gudgivne kald
 - 3.9 Den tyske afgud
 - 3.10 Folkelivets sejr
- 4 Efterliv
- 5 Anvendt litteratur

1 Anledning

Året 1864 begyndte på et lavpunkt for kongeriget Danmark og hertugdømmerne. Der var i årene op til 1864 ikke fundet en holdbar løsning på helstatens problemer, og spørgsmålet om Slesvigs, Holstens og Danmarks indbyrdes stilling var gået i hårdknude. Den danske Novemberforfatning, der blev vedtaget den 13. november 1863 i Rigsrådet, havde Det Tyske Forbund anset for at være det endelige brud på forudsætningen for Londontraktaten af 1852 indgået efter Treårskrigen (1848-1851).

Traktaten fastlagde en ny tronfølge for hele monarkiet med det formål, at den dansk-tyske helstat fortsat skulle eksistere som en helhed med forskellige landsdele. Selv om den forestående krig søgtes afværget af de europæiske stormagter, og Novemberforfatningen ved årsskiftet ligeledes blev forsøgt trukket tilbage af den nytiltrådte statsminister D.G. Monrad, nyttede det ikke. Den 1. februar 1864 gik preussiske og østrigske styrker over Ejderen, og allerede den 5. februar havde den danske hær måttet forlade forsvarsvolden Dannevirke uden kamp for at trække sig tilbage til Dybbøl, der senere faldt den 18. april (Wendel-Hansen 2023, s. 47-54).

I løbet af 1864 fik Grundtvig trykt flere poetiske skrifter i aviser og pampfletter både som opråb og til trøst og støtte for danskerne, efterhånden som krigens skæbnetunge gang udfoldede sig. Således blev *Budstikke i Høinorden* udsendt sidst i juni som pamflet og lidt pudsigt averteret til salg i *Adresseavisen* den 25. juni, samme dag som den internationale konference om en mulig fredsslutning, der blev afholdt i London, brød sammen. På konferencen havde der ikke kunnet opnås enighed især om delingen af Slesvig, ikke engang blandt de danske delegater (Wendel-Hansen 2023, s. 55 f.; Glenthøj 2014, s. 394-398). Hvor digtet måske ikke forholder sig direkte til de realpolitiske forhandlinger om en fredsslutning, berøres temaerne alligevel. I alt opsummerer de 76 strofer på mange måder Grundtvigs nationale, folkelige, religiøse og historiske sindelag: han ruller her hele skytset frem i et forsøg på at begrunde sin stilling og vække genklang for den danske sag.

2 Nordens sammenhold og fredskonferencen i London

Gennem et mudret forløb havde højtstående folk i Danmark og Sverige-Norge siden juni 1863 indgået i substantielle underhandlinger i et forsøg på at stable et nordisk forsvarsforbund på benene. Man vidste, at det var af afgørende betydning for forsvaret af Danmark at kunne supplere de danske soldaters antal med ca. 20.000 svensk-norske tropper for at kunne yde kvalificeret modstand mod et angreb sydfra. Meget afhang imidlertid af de europæiske stormagters stillingtagen til spørgsmålet. Frankrig og Storbritannien udtrykte moderat sympati over for danskernes sag, men tøvede med at give direkte støtte, mens Rusland var skeptisk over for en stærk blok tæt ved egne Østersøinteresser, og Preussen og Østrig var selvsagt imod. I Sverige havde Karl 15., der var ivrig tilhænger af skandinavismen og havde et nært forhold til Frederik 7., stærke meninger om spørgsmålet. Den 22. juli 1863 havde han ved et møde med den danske konge i Skodsborg accepteret at stille med bemeldte forstærkning ved Ejderen, forudsat at Danmark ikke forsvarede Holsten. En traktat til stadfæstelse af aftalen blev endda udformet. Den svenske konge havde dog ikke taget sin regering i ed, men i første omgang havde han sin udenrigsminister Ludvig Manderströms opbakning. Tanken var, at med den skandinaviske hær ved Ejderen ville en mulig krig blive regional frem for lokal, og derved ville Frankrig og Storbritannien være tvunget til at involvere sig (Glenthøj 2014, s. 328 f.).

Imidlertid var dele af den svenske regering imod hele foretagendet, da de ikke mente, at tyskerne ville lade sig skræmme af et muligt forbund. Det førte til en krise i den svenske regering, hvor spørgsmålet blev rejst i september 1863. Resultatet blev et kompromis, hvor en endelig afgørelse blev udskudt, imens de franske og britiske

holdninger blev undersøgt nærmere (Glenthøj 2014, s. 333). Spørgsmålet blev yderligere indviklet, da Frederik 7. døde den 15. november, hvorefter Christian 9. besteg tronen. Det var hans arveret, de tyske magter problematiserede ved at hævde, at præmissen for Londontraktaten var brudt. Hvor Frederik 7. desuden havde haft et personligt tillidsforhold til Karl 15., manglede den nye konge både erfaring og politisk autoritet til at forfølge alliancen aktivt. Hans erklærede mål var at holde hele kongeriget samlet i henhold til Londontraktaten, hvilket gjorde ham mere forsigtig. Dermed blev det stadig tydeligere, at kongernes personlige velvilje ikke kunne opveje regeringers og stormagters tøven, og udsigten til et egentligt nordisk forsvarsforbund svandt hurtigt ind.

Efter nederlaget ved Dybbøl den 18. april 1864 blev en våbenstilstand indgået, og Storbritannien indkaldte til en fredskonference for at finde en løsning, inden krigen bredte sig yderligere. Konferencen varede fra 20. april til sammenbruddet den 25. juni. Under forhandlingerne blev der fremlagt forskellige modeller – både om en mulig personalunion mellem Danmark og hertugdømmerne og om deling af Slesvig – men uden at man kom nærmere en løsning. Danmark nærrede især håb om britisk støtte, men måtte igen nøjes med sympati. I dagene op til konferencens afslutning fremlagde statsminister Monrad stormagternes nyeste delingsforslag for Christian 9., som fandt dem uspiselige og insisterede på, at Danmark måtte bevare en grænse ved Slien. Monrad fulgte kongens linje, og resultatet blev, at de udenlandske mæglingsforslag blev forkastet. Efterfølgende appellerede Danmark endnu en gang til stormagterne og til Sverige-Norge om hjælp og fastholdt formelt Londontraktatens bestemmelser, men på dette tidspunkt var stormagterne ikke længere villige til at håndhæve aftalen. Alle vidste, at våbenstilstanden ikke kunne opretholdes på dette grundlag, og krigen blev derfor genoptaget, hvilket banede vejen for Danmarks samlede tab af Slesvig, Holsten og Lauenborg (Glenthøj 2014, s. 416-419).

3 Digtet

Det er altså i denne historiske kontekst, hvor officielle nyheder fra fredskonferencen nåede Danmark et døgn eller to forskudt, at Grundtvig lader sit lange digt trykke. Som titlen fastslår, er *Budstikke i Høinorden* i udgangspunktet Grundtvigs råb om militær hjælp fra de nordiske broderfolk. En budstikke er en gammel nordisk betegnelse for en kort træ- eller jernstok, der blev anvendt for at sprede en meddelelse hurtigt, når folk skulle sammenkaldes til landets forsvar. I det følgende opdeles Grundtvigs langdigt i et forsøg på at anskueliggøre dets tematiske udfoldelse. Samlet set indskriver Grundtvig samtidens politiske krise i en større fortælling om Danmark og Nordens forpligtelse over for dem selv og den åndelige arv. Digtet søger at mobilisere ikke kun våbenhjælp, men også en fælles bevidsthed om, at de nordiske folk – og i sidste ende også England – deler en moralsk og historisk pligt til at forsvare frihed, kraft og heltedåd mod de truende tyske 'ulve'.

3.1 Med Guds hjælp

Anråbelsen om hjælp fra Norden finder sted omtrent halvvejs inde i det lange digt. Det er imidlertid ikke alene den fælles nordiske ånd og arv, som danskernes frelse

afhænger af. På Danmarks side mod fjenden står også Gud, uden hvis storhed folket allerede var “nu forlorne [dvs. fortabte], / Ja, overgivne uden Haab” (strofe 2). I de følgende tre strofer udtrykker Grundtvig taknemmelighed for Guds vedvarende beskyttelse af Danmark. Guds nærvær beskrives som en kraft, der fordriver sorg og frygt og erstatter dem med håb, mens Guds almægt fremhæves som en størrelse, for hvilken al jordisk styrke fremstår svag og forgængelig. Herefter drager Grundtvig en parallel mellem den bibelske fortælling om Moses og israelitternes udfrielse fra Ægypten og “vort *Høinordens* Folkefærd” (strofe 7). Danskerne sammenlignes med Israels folk, som var fanget i trældom, og Grundtvig udtrykker håb om, at de ligesom israelitterne vil blive befriet, mens deres fjender må finde deres undergang i “Birtings-Badets røde Hav” (strofe 7).

3.2 Den tyske ånd

Med den bibelske reference som udgangspunkt kan Grundtvig dels forklare, hvad tyskerne står for, og hvorfor de har fejlet i deres videnskab, dels hvordan dette har påvirket Danmark, der til hans store ærgrelse har optaget deres tanker. Denne påvirkning uddybes i stroferne 8-11, hvor Grundtvig udvider sin kritik fra det jordiske til det åndelige plan. Danmark er et åndeligt, forjætted land, som dog er blevet ødelagt af en kødelig og snæver forstand. Denne åndsundertrykkelse tilskrives især latinskolen, der med sin døde lærdom kvæler ånden i sit “Spindelvæv” (strofe 10). Tyskerne har siden overtaget denne rolle som “*Skolemester*”, og med deres fornuftsoplysning forpester de himlens rum og gør krav på at være verdens lys. I stroferne 12-15 udfolder han sin kritik af den tyske ånd. Den tyske fornuft fremstilles som livsfjendtlig og åndløs – en “egen Gud” (strofe 13), der sætter menneskets tanke over troens og livets virkelighed. For Grundtvig bliver denne rationalisme et tomt og selvovervurderende system, et selvmodsigende “Ord foruden *Mund*” og “et Lys af *Moder-Mørke*” (strofe 14). I sidste ende betegnes den som “det *hjerteløse* Liv” og “den aandeløse Aand” (strofe 15), alt i alt et billede på en kultur, der har mistet forbindelsen til den levende, gudgivne ånd. I strofe 16 skildres den tyske ånd som væsensforskruet: den lever kun i strid, ser døden som fred og fornægter det gudgivne “*Liv og Fred*” (jf. Rom 8,6). Den tyske ånd forvansker dermed både liv, fred og frihed, idet den kæmper imod kroppen og Gud som en, der fægter mod sin egen skygge.

3.3 Den danske ånd

Med denne ramsaltede beskrivelse af tyskernes åndelige død rettes fokus mod et håbefuldt billede af, hvordan Danmark, forankret i kristen og nordisk arv, kan genvinde den sande ånd. I strofe 17 fremhæver Grundtvig, at “*Liv og Fred*” er åndens sande sans, som hos apostlen Paulus (“*Sanct Povel*”) udtrykker den gudgivne harmoni mellem tro og liv. Kun for dette, siger han, er det værd at stride, for i frihedens åndedræt kan mennesket leve og lide “kiækt og lyst og let”. I strofe 18 udfolder han håbet i billedet af “Det gode Land med Livets Ord”, et ekko af det forjættede land, hvor “Melk og Honning, Liv og Fred” flyder sammen med “Friheds Lys”. I strofe 19 fortsættes motivet med “*Friheds Aand* fra Arildstid”, der fra begyndelsen har lovet at lede folket dertil, når tiden er moden (“*Skiels-Alder*”). Samtidig peger Grundtvig mod den nordiske fortid (“*Runemo*” ved Det Døde hav) som symbol på, at den gamle arv

kan genopstå i fornyet, kristen ånd. I strofe 20 uddybes forbindelsen til fortiden gennem henvisningen til de oldnordiske fortællinger og historieskrivere: “*Asamaal*”, “*Gylfeleg*”, og skjaldene kaldes “Kæmpeaande-Graven”, mens Snorres og Saxos værker står som monumenter over Nordens åndelige og heroiske arv.

3.4 Det indbyrdes opgør

I stroferne 21-29 skildrer Grundtvig konflikten mellem Danmark og Tyskland som både et kulturelt og åndeligt opgør. Danmark har i “Aandelivets Hungersnød” (strofe 21) dyrt erhvervet sig tysk dannelse og videnskab ikke blot med penge, men med tabet af sin egen ånd og nordiske tankegang. Denne underkastelse følges i stroferne 22-24 af en national vækkelse, hvor længslen efter “Arildstidens [dvs. de ældste tiders] Syn” (strofe 22) bryder frem i sprog, sang og fællesskab. Symboliseret ved “Rosensblommer [dvs. roser]” og de folkelige møder i Rødding og på Skamlingsbanken genlyder det danske ord som tegn på åndelig genfødsel. I stroferne 25-29 reagerer tyskerne med vold og raseri, idet de søger at udslutte danskerne og deres modersmål med “Ild og Sværd” (strofe 26). Men Grundtvig afslutter med håb: Gud vil dømme den åndløshed, der “vil dræbe med en Dolk”, og Preussen må bære sin egen “Spænde-Trøie” (strofe 29).

3.5 Nordens løver

Ifølge Grundtvig har Norden siden oldtiden haft et åndeligt fællesskab. Det vil altså være ulykkeligt og smertefuldt, om broderlandene så “Urørt paa Danmarks Kvide” (strofe 30). Sker det, “Da havde *Asernes Stormagt* / I Vanvid brudt den gamle Pagt / Med *Vane-Folkets* Dise” (strofe 31). Forpligtelsen mellem folkene i Norden sammenlignes altså med det forhold, der ifølge norrøn mytologi blev indledt som fredsslutning mellem de norrøne gudeslægter vaner og aser efter det, som blev anset for den første krig i verden.

På den baggrund anråbes først svenskerne, “*Göte-Rigets Løver*”. De skal komme til Jylland, fordi “Høinordens Løve-Kuld i Pagt / Maa paa den store Ulve-Jagt / Aflægge Manddoms-Prøver” (strofe 32). I de følgende tre strofer minder Grundtvig om, hvordan goteren (svenskeren) Bjovulf engang reddede danerne ved at vove kampen mod uhyret Grendel. Bjovulf viste stor agtelse for deres fællesskab, glæde og skjaldesang, der rungede helt til nornerne. Og selv om danskerne siden skulle falde hen i søvn og glemsel, kunne de altid regne med gøternes løvemod til at vække dem og bringe hjælp.

I strofe 36-37 påkaldes det norske broderfolk, “*Norges Løve ‘Huggetand’*”. Den bliver mindet om det 400-årige skæbnesfællesskab, og “Som Tvilling-Folk og Rige” skal det ikke hedde sig: “Vi To hinanden svige!”. Sidst må den “*Jyske Løve mørkerød!*” genrejse sig til kamp, og i samlet flok kaldes der nu til “Ulve-Jagt paa Heden” (strofe 38), og “Alt hvad der gaaer paa Ulve-Kløer, / Er det end spæde Hvalpe” skal opspores og drives ned i Ejderen (strofe 39).

Tanken for Grundtvig, som formuleres i de følgende strofer, er, at den forenede nordiske løveflokk (jf. løverne i de respektive heraldiske våben) ikke blot kan jage de

tyske ulve ud af landet, men også vil få England (John Bull) til at indse værdien af Nordens lysende arv, som de selv er rundet af. Sammenholdet mellem England og Norden understreges af, at det netop er sagnet om helten Bjovulf, Grundtvig anvender i sin argumentation, idet digtet er overleveret på angelsaksisk (oldengelsk). Nordens stråleglans ("Lyse-Guld") er et lys, der trænger ind til hjertets dyb og nærer heltedåden (strofe 41). Netop dyd og dåd er de samme grundpiller, som englænderne selv bygger deres styrke og frihed på, og som Norden fra gammel tid har båret med sig i sin ånd (strofe 42).

3.6 Nordens opvågning

I stroferne 43-51 skildres Nordens åndelige opvågning som en mytisk genfødsel. Grundtvig beskriver, hvordan det nordiske lys – den oprindelige visdom og digteriske kraft hos Odin – sank til bunds i havets dyb, hvor Nordens ånd, mod og sang gik tabt (strofe 43-44). I strofe 45-46 personificeres den glemte ånd i asynjen Saga, som tidligere "fordum drak med *Odin*" (strofe 46), men nu er sunket i trældom og glemsel. I de følgende strofer vækkes hun til live i "det store *Jordskælv*s Tid" (strofe 47), hvor hun afviser bogens døde ånd – "Da spytted *Saga* Blækket ud" (strofe 48) – og lover igen at leve af "Aande" (strofe 48). Herefter kulminerer fortællingen om nordlysets genopstandelse. Grundtvig påkalder i strofe 49 en "Kæmpesøn" til at vove livet og hente nordlyset op fra havets dyb, hvor det "ved Havfru-Bryst at sove" symboliserer den glemte ånd. Hentes lyset op og stiger til himmels, vil det kaste sin glans over "Aandens Jorderige" (strofe 50), mens de nordiske symboler – Sleipner, Freia og Valhal – vil genopstå som tegn på åndelig styrke. I strofe 51 bliver skjalden selv (altså Grundtvig) denne helt: han dykker ned i "Tidens Hav" og bringer nordlyset op "til Høinordens Lykke".

3.7 Det levende ord

Grundtvigs vision om det levende ord og den sande, folkelige oplysning udfoldes i stroferne 52-56. I strofe 52 identificerer han nordlyset med "*Sandheds* Ord" – den ånd, der virker gennem menneskets handling og tale "til *Folkegavn*". Han afviser den boglige lærdom som død og frugtesløs: Bøgenes ord er "*Dødens* Ord" (strofe 53). Dette uddybes i strofe 54, hvor Grundtvig fremhæver, at ord, der lever "i Sagn og Sang" og går "Fra Mund til Mund", alene kan opretholde folkelivet. Dernæst insisterer han på, at hjertet må være med i al oplysning – ikke blot forstanden – for hos nordboen er "*Liv* og *Lyst* en Hovedsag" (strofe 55). I strofe 56, formulerer han sin teologisk-poetiske pointe: Mennesket, "*Askurs-Kiønnet*", er kaldet til at kende sig selv gennem lyset i sit eget ord – et lys, der kun kan tændes ved "sin Guds Lys". Stroferne danner tilsammen et program for en hjertets og folkets levende oplysning, i modsætning til bogens døde lærdom.

3.8 Det gudgivne kald

I de følgende fire strofer beskriver Grundtvig den nordiske livsånd og menneskets gudgivne kald. I strofe 57 hævder han, at mennesket i Norden er født "i *Vidskabs* Seiers-Ham", altså med evnen og pligten til at finde sandhedens lys i sig selv. Nordboen stammer fra Ask og Embla, som her forstås som "Guds Yndlinger med

Børne-Ret” – et billede på mennesket som Guds skabning. I strofe 58 understreger Grundtvig, at både mænd og kvinder har glæde og mod til at udfolde livet i handling og tale (“med Haand og Mund”) og til “*Stamtavlen* at forklare”, det vil sige at forstå deres oprindelse og deres livsforløb i sammenhæng med Guds skabelse og historien. Herefter knyttes menneskets liv og dyd direkte til Gud: Gennem livets handlinger afspejles “Guds Hjertelag og vise Raad” (strofe 59), og mennesket bliver et spejl, hvori Gud viser sig. I strofe 60 vender Grundtvig sig igen mod kontrasten til tyskerne: Den tyske fornuft er blot et “*Veirlys*”, et kunstigt skær, mens Nordens åndelige lys er “*Soelskins-Lampen*”. Lyset kan dog kun brænde, når “*Tysken feies ud*”; først da kan den nordiske ånd virkelig tændes. Stroferne danner tilsammen et billede af mennesket som bærer af guddommeligt lys og af Norden som det sted, hvor ånd og liv endnu kan forenes.

3.9 Den tyske afgud

I stroferne 61-68 vender Grundtvig tilbage til sin skarpeste kritik af den tyske fornuftstænkning og stiller den i kontrast til den nordiske og kristne sandhedsånd. Han beskriver i strofe 61 den tyske fornuft som “grundfordærvet Luft” – et billede på noget tomt, selvtilstrækkeligt og livløst. Den sætter sig selv i Guds sted, “Sin egen Gud er hans Fornuft”, og drives kun af “Selv-Ophøielse og Pral”. I strofe 62 kalder Grundtvig fornuften en skabning “kommet op af *ingen* Ting”, der har “raned Guds Høisæde”, en direkte anklage mod den moderne rationalismes gudsfornægtelse. Men dens skaberkraft fører kun til “Sorg og Død”. I strofe 63-64 fortsætter han angrebet: Fornuften anerkender kun sig selv som “*virkeligt og stort*” og afviser al guddommelig skabelse. Naturen gøres til dens “*Gudmoder*” (en hentydning til den tyske naturfilosofi) – men hun har ingen forståelse for “*Aand og Hjerte*”. Naturen, uden Gud, bliver dermed kold og meningsløs.

Dernæst får kritikken en filosofisk kant: Fornuften står “paa *Lynets* Vei, / Opskruet over *Ja* og *Nei* / med *Hegelske* Dunkrafter [dvs. donkrafter]” (strofe 65) – en ironisk hentydning til den tyske idealisme, især Hegels abstrakte dialektik. Den rummer både “Den *sorte* og den *hvide* Løgn”, altså selvmodsigende tanker, uden sandhed eller klarhed.

I strofe 66-68 afslutter Grundtvig sit opgør ved at kalde den tyske fornuft “den *Afgud* fra ifjor”; den er en moderne afgudsdyrkelse, udbredt “Paa alle *Skole-Stader*” i Norden (strofe 66). Han sætter den i mytisk relief: Odin slog engang den døde kløgt ihjel med det hemmelige ord, han hviskede Balder i øret. Dette ord – “Som *Hjertet* kun kan høre” (strofe 67) – bliver symbol på den levende, gudgivne sandhed, som kan overvinde “Tyskeri” og falsk fornuft. I strofe 68 kulminerer tanken: kun “Sandheds Ord om *Hjertelag*” kan knuse “*Jette-Pander*”, fordi det bygger på livets og hjertets sande ja og nej – ikke på den tomme spekulation, der “*Kun Løgner* sammenblander”.

3.10 Folkelivets sejr

I digtets afslutning samler Grundtvig sin vision om Nordens åndelige genfødsel. I strofe 70 beskrives folkelivet som en kraft, der først udfolder sig, når folket forstår sig selv og sin historie. Da kan det tage “*Kæmpeskridt*”, ledet af “*Helte-Aanden*”. I strofe

71 beskrives “det *Danske Moder-Bryst*” som et sted, hvor “Fred er Hjertets Liv og Lyst”, og hvor hjertet udvider sig frit under “Aandens Vinger”. Kærligheden får her en næsten himmelsk karakter, når den “gør Engle-Skridt” til tonerne af “Glædens Harpe”. I strofe 72 udfoldes dette billede i naturens ramme: Rosen, lærken og nattergalen symboliserer livets harmoni. De “smaahelte”, der fødes af kærligheden til “*Frihed* og livsalig *Fred*”, viser, at også hverdagslivet rummer åndelig storhed. I strofe 73-74 hyldes sproget som folkeåndens levende udtryk. Det gamle nordiske tungemål skyder “Top og Krone” (strofe 73), og den sande klarhed findes ikke i “*bælgmørke Ord*”, men i “det jævne Ord, den klare Røst” (strofe 74), der udspringer af hjertet. I strofe 75-76 afrundes digtet med et opgør og en forsoning: Norden må jage “ud den *Tyske Trolde*” og hengive sig frit til ånden. Slutbilledet viser *vores* vismand Odin som en “hvidhaaret Kæmpe-Skjald” – et symbol på den levende nordiske visdom, hvor tro, digtning og ånd igen forenes.

4 Efterliv

Budstikke i Høinorden kan læses som mere end et nationalt opråb fra 1864; digtet fungerer også som en poetisk fremstilling af Grundtvigs historiefilosofi og folkelighedsbegreb i disse år, noget der siden Treårskrigen (1848-1851) i stigende grad kom til udtryk som en harsk opposition til al tysk sproglig og kulturel indflydelse i Danmark. I sit tidsskrift *Danskeren* opfordrede han fx i andet hæfte fra 1848 hele Danmark til at “blæse ad det *Tydske Sprog*, den *Tydske Lærdom*, den *Tydske Historie*, *Poesi* og *Philosophi*” (Grundtvig 1848, s. 31), hvad der ikke udelukkende blev godt modtaget blandt læserne (jf. Tullberg 2024). Måske var samtiden i 1864 mere optaget af de daglige krigsbegivenheder, eller også var Grundtvigs fokus på sondringen mellem det tyske og det nordiske for velkendt – under alle omstændigheder synes der ikke at være spor efter, at *Budstikke i Høinorden* fik nogen overvældende modtagelse ved udgivelsen. I 1866 blev skriftet endnu averteret til salg af udgiveren Karl Schønberg (*Fædrelandet*, 11. september, nr. 210, sp. [14]). Strofe 54-59 blev dog i 1874 optaget som en sang i Ernst Triers *Sange for den kristelige folke-skole* (Trier 1874, s. 4 f.).

5 Anvendt litteratur

- *Fædrelandet* (1866), nr. 20, 11. september. København.
- Glenthøj, Rasmus (2014) *1864 – Sønner af de Slagne*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1848) “Den Danske, den Tydske og den Franske Sag” i *Danskeren, et Ugeblad*, nr. 2, 29. marts, s. 17-32. København.
- Trier, Ernst udg. (1874) *Sange for den kristelige folke-skole*. København.
- Tullberg, Steen (2024) “Indledning til *Danskeren*, et Ugeblad” i *Grundtvigs Værker*, udg. af Center for Grundtvigforskning ved Aarhus Universitet (www.grundtvigsværker.dk).
- Wendel-Hansen, Jens Lei (2023) *De træer, de drypper endnu. 1864 i*

dansk politik. København.